

SOVYET RUSYA'DA İSLAMİYET VE KOMÜNİZM TARTIŞMALARI

29 Eylül 2021

Yıldırım Koç

Sovyet Rusya'da İç Savaş'ın ve emperyalist saldırının sert biçimde sürdüğü 1918-1919 yıllarında bazı İslamcı önderler, komünizmle İslamiyet'in özünde birleştiğini ileri sürüyordu. Örneğin, Hanefi Muzaffer isimli bir kişi, "Müslüman halk komünizmle birleşecektir; komünizm gibi İslamiyet de dar milliyetçiliği reddeder; İslamiyet enternasyondur ve İslam'ın sancağı altında tüm milletlerin yalnızca kardeşliğini ve birliğini kabul eder" diyordu. Kazak önderlerinden Ahmet Baytursun, Kazakların "komünizmi diğer tüm halklardan da önce kabul edeceğini, çünkü onların geleneksel yaşam biçiminin zaten komünizme yakın olduğunu" belirtiyordu. Rusya'da Müslümanların en önemli dini lideri konumundaki Musa Jarullah Bigi, komünistlerle Müslümanların potansiyel ittifakını övmekle kalmıyor, İslamiyet'in Asya'da daha etkili bir biçimde yayılabilmesi için komünizmin bir sıçrama tahtası görevi görebileceğini düşünüyordu. (Bennigsen, Alexandre A.-Wimbush,S.Enders, **Muslim National Communism in the Soviet Union, A Revolutionary Strategy for the Colonial World**, University of Chicago Press, Chicago, 1980, s.30)

Bazı İslamcılar da "Kızıl Şeriatçılar" olarak biliniyordu. Bunlar, "Sovyet iktidarı için, şeriat için" sloganıyla bir hareket örgütlemeye çalışıyorlardı. Kızıl Şeriatçı hareketinin önderleri arasında Türkistan'dan Molla Babakhan, Tataristan'dan Molla Rasulov, Dağıstan'dan Molla Takko-Kahadji, Çeçenistan'dan Molla Ali Mitaev ve Molla Sugaip vardı. (Yemelianova, Galina M., **Russia and Islam, A Historical Survey**, Palgrave, New York, 2002, s.103)

Komünizmle İslamiyeti örtüşürme çabaları İç Savaş ve emperyalist saldırı döneminde bu ittifakın oluşmasında etkili oldu. Örneğin, Orta Asya mollaları, otoriteye boyun eğmeyi öngören surelere gönderme yaparak, Basmacıların kontrol altına alınmasına katkıda bulundular. Bazı İslamcı politikacılar da Komünist Partisi'ne katılırken, bu örtüşmeye dayanıyordu. Örneğin, Taşkent'teki Komünist Parti kongresinde konuşan M.Klevleev isimli bir Tatar komünist, Kuran-ı Kerim'i dikkatle okuduktan sonra komünist olduğunu açıkladı. Klevleev'e göre, Kuran-ı Kerim'in öğretisi, Marksizm kadar kozmopolit ve sosyalistti. Bakû'de bazı din adamları, Kuran-ı Kerim'in milliyetçilik karşıtlığının ve kozmopolitçiliğinin muhafazakar Müslümanların Üçüncü Enternasyonalle uzlaşmasını sağladığını ve ırkçı veya milliyetçili Türkcülüğü reddetmelerine yol açtığını belirtiyorlardı. (Zenkovsky, Serge A., **Pan-Turkism and Islam in Russia**, Harvard University Press, Massachusetts, 1967, s.277)

Bu anlayış, "Sovyet Şeriatçıları" adı verilen bir grubun ortaya çıkmasına da yol açtı. Bu grupta, Dağıstan'dan Tarko Haji, Çeçenlerden Sultan Molla, Kabartaylardan Katkhanov, Tatarlardan A.Rasulaev vardı. (Zenkovsky, S.A., a.g.k., 1967, s.163)

1919-1920 yıllarında İç Savaş'ın en önemli cephesi Sibiry'a da Kolçak'a karşı sürdürülen mücadeleydi. Kolçak'ın ordularıyla savaşan Altıncı Kızıl Ordu'nun asker ve subaylarının yaklaşık yüzde 50'si Müslüman'dı. (Bennigsen, A.A.-Wimbush,S.E., a.g.k., 1980, s.29) 1919 başlarında Kızıl Ordu'da 225-250 bin dolayında Müslüman vardı.

Bolşevikler bir taraftan komünist olmamakla birlikte emperyalist güçlere ve Rus şoveni karşıdevrimci Beyaz ordulara karşı olan Müslümanlarla işbirliği yaptılar, diğer taraftan bilimsel sosyalizmi benimsediğini ileri süren Müslümanları örgütlemeye çalıştılar.

1917 yılı Kasım ayında Milliyet İşleri Komiserliği (Narkomnats) oluşturuldu. Narkomnats içinde Merkezi Müslüman Komiserliği (Muskon) bulunuyordu. Muskon'un yönetiminde Şerif Manatov, Molla-Nur Vahitov ve Galimjan İbragimov vardı.

MÜSLÜMAN KOMÜNİSTLER

1918 yılı Mart ayında Sosyalist-Komünist Müslüman Partisi kuruldu. 1918 yılı Haziran ayında bu örgütlenmenin adı Müslüman Komünistler Rusya Partisi (Bolşevikler) olarak değiştirildi. Bu partiye yalnızca Müslümanlar üye olabiliyordu. 1918 yılı Kasım ayında Birinci Müslüman Komünistler Kongresi

toplandı ve bu Parti, Rusya Komünist Partisi'nin bir parçası haline getirildi. Adı da Rusya Komünist Partisi (Bolşevik) Müslüman Örgütleri Merkez Bürosu oldu. 1919 yılı başlarında da adındaki "Müslüman" sözcüğü çıkarıldı ve Doğu Halkları Komünist Örgütleri Merkez Bürosu biçimine dönüştürüldü.

Bolşevik Partisi üyesi Müslümanların önemli bir bölümünün devrim anlayışı ve beklentileri, Bolşevik Partisi'ndeki hakim çizgiden farklıydı. Özellikle Sultan Galiev'in anlayışı, Sovyet Rusya'nın çıkarlarıyla çelişiyordu. Bu farklılıklar, İç Savaş ve emperyalist saldırının sona ermesini izleyen dönemde su yüzüne çıktı.

Bolşeviklerin 1917 Mart-Kasım döneminde sürekli olarak güç kazanmalarının önemli nedenlerinden biri, Rusya'nın bütünlüğünü sağlayabilecek tek gücün Bolşevikler olduğuna inanılmasıydı. Rus Devrimi bir vatan savunmasına dönüştü. Bu vatan savunması nedeniyle, emperyalist saldırıya ve onların işbirlikçisi karşıdevrimci Beyaz ordulara karşı savaşan Kızıl Ordu'da Çarlık ordusundan katılan 50 bin dolayında subay görev yapıyordu.

Ancak Sultan Galiev ve çevresindeki bir kesim, Batı işçi sınıfının devrimci niteliğini yitirdiğini, devrimin ancak Doğu'da gelişebileceğini savunuyor ve Rusya'daki Rus olmayan Doğu halklarının ayrı bir sosyalist devlet kurmasını öneriyordu. Kafalarındaki modele göre, Türkistan merkezli bir Müslüman/Türk devleti kurulacaktı. Bu devlete, Tataristan, Başkurdistan, Azerbaycan, Dağıstan, Kuzey Kafkasya'nın Müslüman bölgeleri de katılacaktı. Böylece Rusya'nın Türk kökenlilerinin yüzde 75'ini ve Müslümanların yüzde 80'ini kapsayan bir "Turan Cumhuriyeti" oluşacaktı. Bu Cumhuriyet, Sovyet Rusya'dan bağımsız ve egemen olacak ve yalnızca Müslümanların üye olabileceği bir sosyalist parti tarafından yönetilecekti. Bu devlet, devrimi Doğu'ya yaymak için bir sıçrama tahtası olarak da kullanılacaktı. (Bennigsen, A.A.-Wimbush,S.E., a.g.k., 1980, s.66-67) Sultan Galiev, Müslüman halkları "proleter uluslar" olarak nitelendiriyor ve "bizim kendi komünist partimiz" diyordu.

Müslüman Komünistlerin bu projesinde geleneksel Rus karşıtlığı öne çıkıyor, pan-Türkizm ve pan-İslamizm ağır basıyordu. Ancak bu proje, hem Rusya'nın bölünmesine, hem de devrimi Doğu'da yayma anlayışıyla emperyalistlerin yeni saldırılarına yol açma olasılığı nedeniyle Bolşevikler tarafından reddedildi.